

Det reformerade förtidspensionssystemet

Effekterna av
förändrade beräkningsregler

I serien RFV ANALYSERAR publicerar Riksförsäkringsverket sammanställningar av resultat av

- utrednings- och utvärderingsarbete

I huvudsak är det frågan om mera omfattande studier av olika försäkringsområden som genomförts på RFV:s initiativ.

Publikationerna i denna serie utarbetas av olika enheter inom Riksförsäkringsverket.

I vissa slag av rapporter i denna serie kan det förekomma uttalanden som pekar på behovet av nya eller ändrade författningsbestämmelser eller rekommendationer på något område. Med anledning av sådana uttalanden tar Riksförsäkringsverket sedan i särskild ordning upp frågan om att ge ut nya eller ändrade författningar och allmänna råd på området. Uttalanden i rapporterna har således ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande författningar och allmänna råd.

Utgivare: Enheten för forskning och utveckling

Författare: Kristian Nyberg
 tel. 08-786 91 76

 Catarina Svärd
 tel. 08-786 95 19

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter
RFV Allmänna råd (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer
RFV Analyserar	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning.

Beställ hos: Riksförsäkringsverkets Kundtjänst Tfn 08-556 799 29

Fax 08-718 29 90

E-post: rfv@ontime.se eller på Internet www.rfv.se

Tryck: Sjuhäradsbygdens tryckeri 2004.

Förord

Den 1 januari 2003 infördes nya beräkningsregler om sjuk- och aktivitetsersättning. Reglerna ersatte de tidigare bestämmelserna om förtidspension och sjukbidrag. Förändringarna av förtidspensionssystemet var en följd av att ålderspensionssystemet reformerats och att pensionssystemet folkpension och ATP upphört. Samtidigt avskaffades de särskilda skattereglerna i form av särskilt grundavdrag för pensionärer (SGA), vilket innebär att de nya förmånerna beskattas som löner och andra förvärvsinkomster.

I denna rapport har Kristian Nyberg och Catarina Svärd analyserat vilka effekter införandet av det reformerade förtidspensionssystemet har haft för den grupp på ca 500 000 personer som fick sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning från och med den 1 januari 2003 efter att tidigare ha haft förtidspension eller sjukbidrag.

Stockholm i juni 2004

Edward Palmer
Chef för enheten för forskning och utveckling

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Inledning.....	11
<i>1.1 Bakgrund.....</i>	<i>11</i>
1.1.1 De nya reglerna	11
1.1.2 Omvandlingen av förtidspensionen och sjukbidraget.....	12
1.1.3 Disposition	15
2 Analys av förändringar i bruttoersättningen.....	16
2.1 <i>Skillnaden i bruttoersättning när en person fick aktivitetsersättning..</i>	<i>16</i>
2.2 <i>Skillnaden i bruttoersättning när den försäkrade har fått ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.....</i>	<i>20</i>
3 Förändringen i nettoersättningen för personer mellan december 2002 och januari 2003.....	27
4 Slutsatser	31
Bilaga A.....	34
Bilaga B	35

Sammanfattning

Den 1 januari 2003 infördes nya regler om sjuk- och aktivitetsersättning. Reglerna ersatte de tidigare bestämmelserna om förtidspension och sjukbidrag. Med anledning av detta fick Riksförsäkringsverket (RFV) i uppdrag att analysera dels vilka effekter införandet av det reformerade förtidspensionssystemet med ändrade beräkningsregler har haft för de försäkrade, dels den kostnadsutveckling som kan hänföras till regeländringarna. Denna rapport utgör en första delrapportering av det uppdrag RFV fick av regeringen i regleringsbrevet för år 2003.

Förändringarna av förtidspensionssystemet är en följd av att ålderspensionssystemet reformerats och att pensionssystemet folkpension och ATP upphört. Samtidigt avskaffades de särskilda skattereglerna i form av särskilt grundavdrag för pensionärer (SGA), vilket innebär att de nya förmånerna beskattas som löner och andra förvärvsinkomster.

Begreppen förtidspension och sjukbidrag byttes ut mot aktivitetsersättning för personer i åldern 19–29 år och sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning för personer mellan 30 och 64 år. Personer som när sjukersättningsystemet trädde i kraft den 1 januari 2003 hade förtidspension eller sjukbidrag fick dessa förmåner omvandlade till sjukersättning respektive tidsbegränsad sjukersättning. Även personer under 30 år som hade förtidspension fick den omvandlad till sjukersättning. Personer under 30 år som hade sjukbidrag i december 2002 fick en tidsbegränsad sjukersättning. När tiden för den tidsbegränsade sjukersättningen löper ut kan han eller hon få fortsatt rätt till ersättning i form av aktivitetsersättning.

Omvandlingen av förtidspensionen och sjukbidraget gjordes genom en engångsinsats och så att den försäkrades nettoersättning i princip skulle behållas oförändrad genom en anpassning av sjukersättningens bruttobelopp. För att åstadkomma detta behövde sjukersättningens bruttobelopp anpassas så att det var jämförbart med värdet av folkpension, ATP och SGA. Därför beräknades ett s.k. justeringsbelopp för varje förmån som omvandlades till sjukersättning. Den försäkrade har antingen fått ett positivt eller negativt justeringsbelopp.

På grund av att omvandlingen var en engångsinsats är den försäkrade inte garanterad den omvandlade sjukersättningen om grunderna för ersättningen förändras. Justeringsbeloppet tas därför bort t.ex. när den försäkrade får ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Även försäkrade i

åldern 16–29 år får en förändrad ersättning när han eller hon beviljas fortsatt rätt till ersättning i form av aktivitetsersättning efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning. Bruttoersättningen ändras genom att justeringsbeloppet tas bort och för att garantiersättningen räknas om till den lägre åldersrelaterade garantinivån som gäller för aktivitetsersättning.

I denna rapport analyseras vilka effekter införandet av det reformerade förtidspensionssystemet har haft för den grupp av personer som hade förtidspension eller sjukbidrag i december 2002 och som fortfarande hade rätt till ersättning i januari 2003 men i form av sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning. Totalt var det 499 146 personer som fick sin ersättning omvandlad vid årsskiftet 2002/2003.

Rapporten omfattar följande analyser:

- Förändringen i bruttoersättning när personer fick aktivitetsersättning under 2003 efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning.
- Förändringen i bruttoersättning för personer som har fått en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning under 2003.
- Förändringen i nettoersättning mellan december 2002 och januari 2003 för de personer som fick sina gamla förmåner omvandlade till sjukersättning respektive aktivitetsersättning.

Som framgått tidigare var utgångspunkten för omvandlingen att individens nettoersättning i möjligaste mån skulle behållas oförändrad. Sammanfattningsvis visar rapporten att nettoutfallet i princip också blev oförändrat. Det blev till och med en liten ökning av nettoersättningen för det stora flertalet. Däremot finns det grupper som inte har blivit garanterade en oförändrad ersättning efter omvandlingen. De har i de flesta fall fått vidkännas en minskning av sin bruttoersättning under 2003. Det gäller dels för personer som har beviljats aktivitetsersättning under 2003 efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning, dels för personer som under 2003 har fått en ändrad *grad* av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Även om minskningen var förväntad med hänsyn till intentionerna i lagstiftningen visar resultaten i rapporten på att det har varit fråga om betydande minskningar för den enskilde.

Den första studerade bruttoförändringen i denna rapport rör personer som beviljades aktivitetsersättning efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning. Av de drygt 3 700 som har studerats fick ca

96 procent av dessa en lägre bruttoersättning. Bruttoförändringen har i genomsnitt inneburit en minskning på knappt 9 procent för den enskilde individen när han eller hon fick fortsatt rätt i form av aktivitetsersättning. Bruttoersättningen ändrades på grund av att justeringsbeloppet togs bort och för att garantiersättningen räknades om till den lägre åldersrelaterade garantinivån. Den största delen av bruttoförändringen berodde dock på att garantiersättningen räknades om för dessa individer, vilket följer intentionerna i lagstiftningen.

Den andra studerade bruttoförändringen i denna rapport rör förändringen för personer i åldern 30–64 år som fick en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Med anledning av att personen fick en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning togs justeringsbeloppet bort från ersättningen 2003. Studien visar att justeringsbeloppet hade en stor inverkan på bruttoersättningen. Hälften av de 7 572 individerna som ingick i analysen hade ett belopp som var större än 610 kr per månad. Det kan jämföras med den genomsnittliga bruttoersättningen före ändringen av ersättningsgrad som var drygt 5 900 kr per månad. Justeringsbeloppet kan därför ha utgjort en relativt stor andel av den totala förmånen.

Den genomsnittliga bruttoersättningen för personer som fick en *ökad grad* av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning efter omvandlingen årsskiftet 2002/2003 blev mellan 500 och 1 500 kr mindre per månad jämfört med vad den skulle ha varit om ersättningen inte hade påverkats av justeringsbeloppet. Motsvarande förändring för de som i stället fick en *minskning i graden* av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning var mellan -10 och -400 kr per månad.

Anledningen till att berörda personer fick en sådan förändring i bruttoersättningen är dels justeringsbeloppets storlek, dels den procentuella gradförändringen. Genom att de flesta personer hade ett positivt justeringsbelopp före ändringen av graden av ersättning blev utfallet i bruttoersättningen sämre än om justeringsbeloppet inte hade påverkats av gradförändringen. För personer som fick en högre grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning blev effekten större än för de som fick en minskning av graden. En negativ effekt kan dock uppstå på grund av att justeringsbeloppet tas bort. En försäkrad som fått eller återfått arbetsförmåga delvis kan i många fall få ett lägre ersättningsbelopp än vad minskningen av graden av ersättningen motsvarar. Detta kan påverka den försäkrades motivation att öka, påbörja eller återgå i förvärvsarbete. När nu denna grupp är i fokus för satsningar på att öka få eller återfå arbetsförmåga kan den negativa bieffekten ha en motverkande effekt på denna satsning. Att den försäkrades motivation är en grund för att lyckas

med t.ex. rehabilitering. I förlängningen kan borttagandet av justeringsbeloppet innebära att fler försäkrade inte har ekonomisk motivation till att med eller utan rehabiliterande åtgärder öka, påbörja eller återgå i förvärvsarbete.

Den sista delen i denna rapport är den analys som gjorts av förändringen i nettoersättning för personer mellan december 2002 och januari 2003.

Studien visar att flertalet fick en ökning i nettoersättningen mellan december 2002 och januari 2003. För ca 93 procent av de drygt 216 000 personerna som ingick i analysen blev ökningen i nettoersättning mellan 1 och 299 kr per månad. En anledning till ökningen är att bruttoförmånen räknades upp med prisbasbeloppsförändringen mellan år 2002 och 2003. De flesta fick dock en ökning i nettoersättningen som var större än uppräknningen med hänsyn till prisbasbeloppet. En förklaring till detta utfall är att nivåerna för grundavdraget förändrades 2003. Emellertid fick drygt 6 procent av personerna en nettominskning mellan de båda åren. Den huvudsakliga förklaringen till minskningen var förändrade kommunalskatter mellan 2002 och 2003.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 1 januari 2003 ersatte de nya reglerna om sjuk- och aktivitetsersättning de tidigare bestämmelserna om förtidspension och sjukbidrag. Med anledning av detta fick Riksförsäkringsverket (RFV) i regleringsbrevet för budgetåret 2003 i uppdrag att analysera dels vilka effekter införandet av det reformerade förtidspensionssystemet med ändrade beräkningsregler har haft för de försäkrade, dels den kostnadsutveckling som kan hänföras till regeländringarna.

Denna rapport utgör en delrapportering för detta uppdrag. Utvärderingen till rapporten begränsas till personer som hade förtidspension eller sjukbidrag i december 2002 och som fortfarande hade rätt till ersättning i januari 2003 men i form av sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning. Totalt var det 499 146 personer som fick sin ersättning omvandlad vid årsskiftet 2002/2003.

1.1.1 De nya reglerna

Förtidspensionssystemet är förändrat sedan den 1 januari 2003. Förändringarna är en följd av att ålderspensionssystemet reformerats och att pensionssystemet folkpension och ATP upphört. I och med förändringen byttes begreppen förtidspension och sjukbidrag ut mot aktivitetsersättning och sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Samtidigt avskaffades de särskilda skattereglerna i form av särskilt grundavdraget för pensionärer (SGA). Det innebär att de nya förmånerna beskattas som lön och andra förvärvsinkomster.

Sjuk- och aktivitetsersättning är en ersättning som man kan få vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. Sjukersättning kan ges till personer mellan 30 och 64 år. Är arbetsförmågan inte varaktigt nedsatt ges tidsbegränsad sjukersättning.

Personer mellan 19 och 29 år kan få aktivitetsersättning under högst tre år i taget. Aktivitetsersättning kan även ges till personer som på grund av sitt funktionshinder ännu inte har avslutat sin utbildning på grundskole- eller gymnasienivå under den tid det tar att avsluta studierna.

Sjukersättningssystemet omfattar dels ett standardskydd enligt inkomstbortfallsprincipen i form av en inkomstrelaterad sjuk- eller aktivitetsersättning

och som baseras på den arbetsinkomst som man har haft under en bestämd period, dels ett grundskydd i form av en garantiersättning.

Den inkomstrelaterade sjuk- och aktivitetsersättningen är 64 procent av en persons antagandeinkomst. Antagandeinkomsten är enligt huvudregeln genomsnittet av de tre bästa bruttoårsinkomsterna som man har haft under en period som kallas ramtid. Ramtiden varierar mellan fem och åtta år bakåt i tiden från och med året innan personen fick nedsatt arbetsförmåga. Det är hans eller hennes pensionsgrundande inkomster med tillägg för allmänna pensionsavgifter som används för beräkning av bruttoårsinkomsterna. Inkomsttaket för varje bruttoårsinkomst är 7,5 gånger prisbasbeloppet, dvs. 289 500 för år 2003 (294 750 kr för år 2004).

Garantiersättningen är avsedd att ge ett ekonomiskt grundskydd oberoende av tidigare arbetsinkomster. För en person som saknar inkomstrelaterad ersättning kan en årlig hel garantiersättning betalas ut med belopp som motsvarar en garantinivå. En person som har låg inkomstrelaterad ersättning kan i stället få utfyllnad i form av garantiersättning upp till garantinivån. Garantinivån för aktivitetsersättning är åldersrelaterad fram till 30 års ålder. För personer som inte har fyllt 21 år är garantinivån 2,10 prisbasbelopp per år. Därefter höjs nivån med 0,05 prisbasbelopp för varje tvåårsintervall upp till 30 års ålder. Garantinivån för sjukersättning är 2,40 prisbasbelopp, dvs. 92 640 för år 2003 (94 320 kronor för år 2004).

1.1.2 Omvandlingen av förtidspensionen och sjukbidraget

Förutom att nya beräkningsregler infördes från och med den 1 januari 2003 för de nya förmånerna sjuk- och aktivitetsersättning, fick de personer som före utgången av 2002 hade förtidspension eller sjukbidrag sina förmåner automatiskt omvandlade till motsvarande grad av hel sjukersättning respektive hel tidsbegränsad sjukersättning. Den tidsbegränsade sjukersättningen omfattar samma tid som bestämts för sjukbidraget. Även personer under 30 år som hade förtidspension fick den omvandlad till sjukersättning. Personer under 30 år som hade sjukbidrag i december 2002 fick en tidsbegränsad sjukersättning. När tiden för den tidsbegränsade sjukersättningen löper ut kan han eller hon få fortsatt rätt till ersättning i form av aktivitetsersättning.

Omvandlingen av förtidspensionen och sjukbidraget gjordes genom en engångsinsats så att den försäkrades ekonomiska situation i princip skulle behållas oförändrad. Denna princip innebar att personer som hade rätt till ATP i

form av förtidspension eller sjukbidrag vid utgången av 2002 fick den omvandlad till inkomstrelaterad sjukersättning.

Omvandlingen till inkomstrelaterad ersättning gjordes i två steg. Först beräknades en antagandeinkomst som grundades på den medelpoäng som använts vid beräkningen av den försäkrades ATP med hänsyn till tillgodoräknade pensionspoäng. Antagandeinkomsten togs fram genom att talet ett¹ lades till medelpensionspoängen och därefter multiplicerades summan med det prisbasbelopp som fastställts för år 2003. Hade den försäkrade färre än 30 år sänktes antagandeinkomsten med 1/30 för varje år som saknades. Den inkomstrelaterade sjukersättningen beräknades därefter på den antagandeinkomst som fastställts vid omvandlingen av förtidspensionen. Det innebär att hel inkomstrelaterad sjukersättning utgjorde 64 procent av antagandeinkomsten.

Utifrån denna inkomstrelaterade sjukersättning beräknades eventuell utfyllnad i form av garantiersättning enligt samma regler som gäller för senare beviljad sjukersättning i form av garantiersättning. För den som saknade ATP omvandlades folkpension och pensionstillskott upp till garantinivån.

Justeringsbeloppet – För att åstadkomma ett oförändrat ekonomiskt nettoutfall för den försäkrade vid omvandlingen behövde sjukersättningens bruttobelopp också anpassas så att det var jämförbart med värdet av folkpension, ATP och särskilt grundavdrag för folkpensionärer (SGA). Därför beräknades ett s.k. justeringsbelopp för varje förmån som omvandlades till sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning.

Justeringsbeloppet var främst en kompensation för att SGA togs bort från och med den 1 januari 2003 och för att garantiersättningen till sitt belopp är oberoende av civilstånd. Tidigare var folkpensionen och pensionstillskottet beroende av civilståndet. Justeringsbeloppet korrigerade även de övriga avvikelser som uppkommit till följd av skillnader i utformningen av förtidspensionssystemet och sjukersättningssystemet. De nya förmånsbeloppen blev därför i många fall högre men beskattade som vanliga inkomster.

Framtagandet av justeringsbeloppet skedde med hjälp av en beräkningsmodell som bl.a. bygger på relationen mellan SGA och det allmänna grund-

¹ Talet ett motsvarar den del av folkpensionen som indirekt var inkomstrelaterad genom att den komparerades för det första prisbasbeloppet av en försäkrads inkomster, eftersom det var enbart inkomster som översteg ett prisbasbelopp gav pensionspoäng.

avdraget vid inkomstbeskattning med hänsyn till den kommunalskattesats som gällde för den försäkrade i december 2002.

Den försäkrade har antingen fått ett positivt eller negativt justeringsbelopp. Ett positivt justeringsbelopp kan bl.a. ha berott på att personen fick en kompensation för SGA samtidigt som han eller hon hade låg ATP före omvandlingen. De negativa justeringsbelopp som uppstått kan hänga samman med dels nivån på kommunalskatten för den enskilde försäkrade, dels att den nya enhetliga garantinivån har gett en högre ersättning för den försäkrade än förtidspensionssystemets grundskydd för gifta. Ett negativt justeringsbelopp kan också ha sin grund i att beräkningen av den försäkrades antagandeinkomst har gett en inkomstrelaterad ersättning som har legat något högre än summan av ATP, pensionstillskott och folkpension för en gift förtidspensionär, när ATP beräknades på en medelpensionspoäng som låg över en viss nivå.

Justeringsbeloppet tas bort i vissa fall – På grund av att omvandlingen var menad att vara en engångsinsats som endast görs i samband med övergången till nya regler innebär det att den försäkrade inte är garanterad den omvandlade ersättningen om grunderna för ersättningen förändras. Justeringsbeloppet ska därför tas bort från sjukersättningen när den försäkrade får t.ex. en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.

Gruppen försäkrade i åldern 16–29 år – För gruppen försäkrade i åldern 16–29 år som hade sjukbidrag vid utgången av 2002 och som fick sin förmån omvandlad till tidsbegränsad sjukersättning från och med januari 2003 gäller särskilda regler. För dem förändras ersättningen när tiden för den tidsbegränsade sjukersättningen löper ut och han eller hon ska beviljas fortsatt ersättning i form av aktivitetsersättning. Det beror på att justeringsbeloppet tas bort och för att den försäkrade får den lägre åldersrelaterade garantinivån. Det följer av att han eller hon för den nya ersättningsperioden ska omfattas av reglerna för aktivitetsersättning i stället för reglerna om sjukersättning.

Jämförelse med gruppen försäkrade i åldern 30 år och äldre – Gruppen av försäkrade i åldern 16–29 år kan jämföras med vad som gäller för personer som är 30 år eller äldre och som också fick en tidsbegränsad sjukersättning den 1 januari 2003 efter att ha haft ett sjukbidrag vid utgången av 2002. För den äldre gruppen av försäkrade i åldern 30 år ändras inte ersättningens storlek med anledning av att den tidsbegränsade sjukersättning löper ut och ska avlösas av ytterligare en period med samma ersättningsgrad. Detsamma gäller om den tidsbegränsade ersättningen i stället ska övergå till att utges i form av en ersättning tills vidare. Det innebär att justeringsbeloppet i sådana fall

även i fortsättningen ska reglera ersättningens storlek för försäkrade som är 30 år eller äldre, men dock inte för försäkrade som är mellan 16 och 29 år.

1.1.3 Disposition

Utöver det inledande kapitlet består rapporten av tre kapitel och två bilagor. I kapitel två analyseras förändringen av bruttoersättningen för personer som har fått en förändring i förmånen vilket inneburit att justeringsbeloppet har tagits bort. De bruttoförändringar som studeras är dels försäkrade som har beviljas aktivitetsersättning efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning, dels förändringen för personer som har fått en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning och därmed förlorar det s.k. justeringsbeloppet. I kapitel tre analyseras förändringen i nettoersättning mellan december 2002 och januari 2003 för de personer som fick sina gamla förmåner omvandlade till sjukersättning respektive aktivitetsersättning. I det sista kapitlet presenteras slutsatserna. Bilagorna består av en kompletterande tabell samt en bortfallsanalys och beskrivning av urvalsprocessen för nettoanalysen.

2 Analys av förändringar i bruttoersättningen

I detta avsnitt studeras förändringar som har påverkat bruttoersättningen. Den första förändringen rör personer i åldern 16–29 år som hade sjukbidrag vid utgången av 2002 och som fick sin förmån omvandlad till tidsbegränsad sjukersättning. Dessa personer har fått en förändrad bruttoersättning när han eller hon beviljades fortsatt rätt till ersättning i form av aktivitetsersättning under 2003 efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning. Bruttoersättningen ändrades genom att justeringsbeloppet togs bort och för att garantiersättningen räknades om med hänsyn till den lägre åldersrelaterade garantinivån. Den andra förändringen rör personer som har fått en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Med anledning av att grunderna för den ersättning som personerna hade i december 2002 ändrades genom att de under 2003 fick en ändrad ersättningsgrad togs justeringsbeloppet bort från sjukersättningen.

2.1 Skillnaden i bruttoersättning när en person fick aktivitetsersättning

Eftersom övergången till aktivitetsersättning endast rör personer i åldern 16–29 år begränsas materialet till att endast studera denna grupp. Vid utgången av 2002 var det 22 291 personer som var under 30 år och som hade förtidspension eller sjukbidrag. Då aktivitetsersättning endast blir aktuell för personer som tidigare hade sjukbidrag och som fick den omvandlad till tidsbegränsad sjukersättning begränsas materialet ytterligare till att endast omfatta dessa, vilka var 12 251 stycken. I denna rapport analyseras endast de 3 872 personer vars tidsbegränsade sjukersättning övergick till aktivitetsersättning under 2003. Huvuddelen av de resterande 8 379 personerna har en tidsbegränsad sjukersättning som löper ut efter 2003. Det kan dock påpekas att inte alla av dessa personer kommer att få aktivitetsersättning. De huvudsakliga förklaringarna till detta är att deras tidsbegränsade sjukersättning löper ut efter de har fyllt 30 eller att de inte kommer att få någon ny ersättningsperiod efter att tiden för den tidsbegränsade sjukersättningen löpt ut.

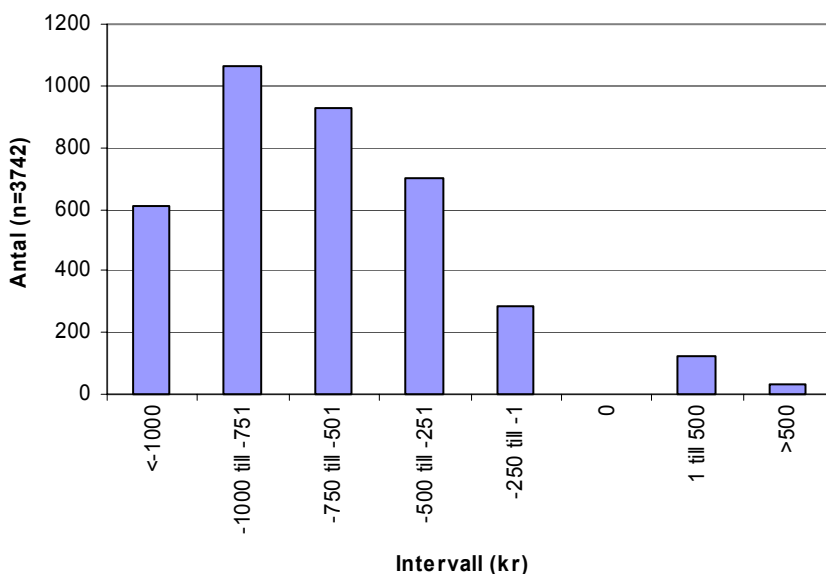
Då studiens syfte är att renodla effekten av det förlorade justeringsbeloppet och den ändrade garantiersättningen har ytterligare personer sorterats bort från de 3 872. En anledning till detta är att de har fått någon annan förändring av förmånen efter att omvandlingen har gjorts, t.ex. att de har fått en ändrad grad av ersättning. Därutöver faller en grupp bort på grund av svårigheter att tolka datamaterialet. Detta gör att analysen av skillnaden i bruttobelopp när

en försäkrad har fått aktivitetsersättning efter att den tidsbegränsade sjukersättningen har löpt ut bygger på 3 742 fall.

Majoriteten av personerna i den studerade gruppen fick ett positivt justeringsbelopp vid omvandlingen till tidsbegränsad ersättning, vilket innebar en minskning i förmånen när justeringsbeloppet sedan togs bort. Dessutom var det förväntat att garantiersättningen skulle minska när övergången till aktivitetsersättningen gjordes eftersom den då skulle beräknas med hänsyn till den lägre åldersrelaterade garantinivån (2,10–2,35 jämfört med garantinivån 2,40 som gäller för sjukersättningen). Det sistnämnda gäller dock endast under förutsättning att den enskilde individen hade en tidsbegränsad sjukersättning i form av garantiersättning innan han eller hon fick aktivitetsersättning. Genom att det var så många som 94 procent som hade garantiersättning innan övergången till aktivitetsersättningen under 2003 så kan det konstateras att flertalet fick en minskning i bruttoförmånen när de gick från tidsbegränsad sjukersättning till aktivitetsersättning.

I figur 1 visas ett fördelningsdiagram över hur stor bruttoförändringen blev när personen fick aktivitetsersättning 2003 efter att tidigare ha haft tidsbegränsad sjukersättning.

Figur 1 Skillnad i bruttobelopp före och efter förändringen från sjukersättning till aktivitetsersättning (månadsbelopp)

Figuren visar att huvuddelen av individerna har fått en lägre bruttoersättning när de gick från tidsbegränsad sjukersättning till aktivitetsersättning. Det bakomliggande materialet visar att den största minskningen av bruttoersättningen under 2003 blev 1 925 kr per månad och att medelförändringen blev en minskning på 654 kr. Den största ökningen av bruttoersättningen blev 1 113 kr per månad. Anledningen till att vissa individer i stället har fått en ökad bruttoersättning beror på att de tidigare hade ett negativt justeringsbelopp. Ett negativt justeringsbelopp kan dels ha sin grund i nivån på kommunalskatten för den enskilde individen, dels att han eller hon fick en garantiersättning vars garantinivå gav en högre ersättning än förtidspensionssystemets grundskydd för gifta. Ett negativt justeringsbelopp kan också bero på att beräkningen av personens antagandeinkomst gav en inkomstrelaterad ersättning som blev något högre än summan av ATP, pensionstillskott och folkpension för en gift förtidspensionär, när ATP beräknats på en medelpensionspoäng som har legat över en viss nivå.

För att få en bild av hur mycket bruttoförändringen i kronor betydde för individen måste den sättas i relation till hur stor sjukersättningen var totalt under 2003. I genomsnitt var bruttoersättningen före övergången till aktivitetsersättning knappt 7 600 kr per månad.

I tabell 1 visas största procentuella minskning respektive ökning av ersättningen då förmånen förändrades. Därutöver visas även medelförändringen.

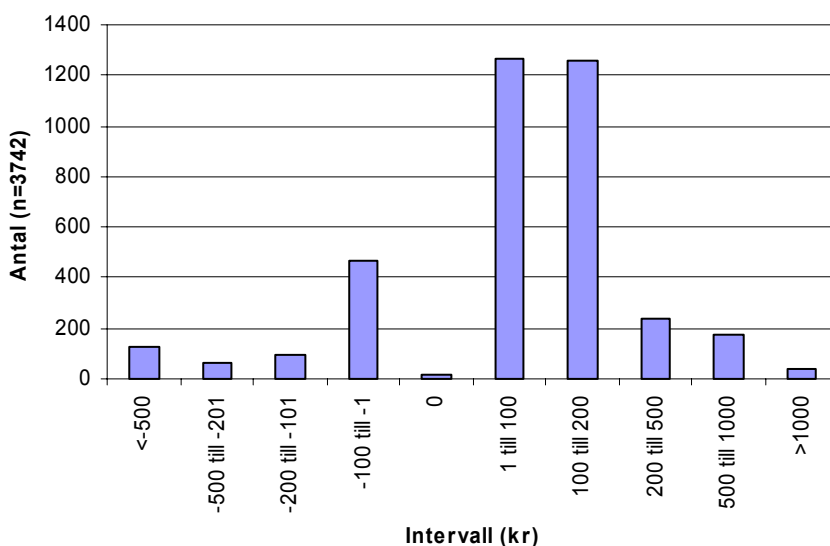
Tabell 1 Procentuell förändring i bruttoersättningen före och efter förmånsförändringen

	<i>Störst minskning</i>	<i>Störst ökning</i>	<i>Medelförändring</i>
Procentuell förändring	-41,0	21,5	-8,8

Bruttoförändringen har i snitt inneburit en minskning på knappt 9 procent av förmånen när den försäkrade fick fortsatt rätt till ersättning i form av aktivitetsersättning. Som tabellen visar har förändringen i bruttoersättningen varit betydande för vissa individer. Som störst har den försäkrade fått en minskning av sin förmån med 41 procent. De som har fått stora procentuella minskningar i bruttoersättningen är ofta personer som hade en partiell förmån under 2003. Av de 143 individer som fick en minskning i bruttosumman på – 15 procent eller mer, hade 137 individer en partiell förmån. En anledning till detta är att de har fått relativt höga justeringsbelopp. Att personen fick ett högt positivt justeringsbelopp kan ha berott bl.a. på att han eller hon har haft en kombination av partiell förtidspension och låg ATP.

Som framgått tidigare har bruttoförändringarna vid övergången från tidsbegränsad sjukersättning till aktivitetsersättning berott på två faktorer. Den ena faktorn var att justeringsbeloppet togs bort och den andra faktorn var att garantiersättningen räknades om till den lägre åldersrelaterade garantinivån som gäller för aktivitetsersättningen. För att se hur mycket förlusten av justeringsbeloppet påverkade bruttoersättningen visas i figur 2 ett fördelningsdiagram över hur stort justeringsbeloppet var per månad innan förmånen förändrades.

Figur 2 Fördelning av justeringsbeloppet (månadsbelopp)

I figuren kan det ses att de flesta hade ett justeringsbelopp på mellan 0 och 200 kr per månad innan förmånen förändrades. Medeljusteringsbeloppet var knappt 80 kr per månad. Ungefär 20 procent av individerna hade ett negativt justeringsbelopp, vilket medförde att deras bruttoförmån ökade när justeringsbeloppet togs bort.

Vid en jämförelse mellan figur 1 och figur 2 kan det konstateras att bruttoförändringen i ersättningen blev betydligt större än förändringen i justeringsbeloppet. Exempelvis blev medelförändringen i bruttoersättningen under 2003 en minskning på 653 kr medan medeljusteringsbeloppet endast blev 80 kr. En förklaring till det är att den omräknade garantiersättningen har haft större betydelse för bruttoförändringen än förlusten av justeringsbeloppet.

För att få en bild över betydelsen av den förändrade garantiersättningen visas i tabell 2 antalet och andelen individer som hade de mest förekommande förändringarna i garantiersättningen vid övergången till aktivitetsersättning. Minskningen av garantiersättningen hänger samman med personens ålder. De yngre personerna har fått en större minskning i garantiersättningen jämfört med de som är äldre inom den studerade gruppen.

Tabell 2 Förändring i garantiersättning. Antal individer för de vanligaste nivåerna (månadsbelopp)

<i>Belopp</i>	-965	-804	-643	-483	-322	-161	0	<i>Övriga negativa</i>
Antal	765	673	580	543	495	289	221	176
Andel	20,4	18,0	15,5	14,5	13,2	7,7	5,9	4,7

Tabellen visar tydligt att förändringen i garantiersättningen har haft stor betydelse för förändringen i bruttoersättning. I tabellen visas också att en del personer fick en oförändrad ersättning. Det beror på att de inte hade någon sjukersättning i form av garantiersättning före övergången till aktivitetsersättning. Den genomsnittliga förändringen i garantiersättningen för den försäkrade under 2003 blev en minskning på knappt 580 kr per månad.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att i genomsnitt blev ersättningen ca 9 procent lägre för de som fick aktivitetsersättning efter att tidigare haft sjukersättning. Den största delen av denna minskning berodde på att garantiersättningen minskade med i genomsnitt 580 kr per månad för denna grupp, vilket följer intentionerna i lagstiftningen. Därutöver minskade dock ersättningen med ytterligare ca 80 kr per månad i genomsnitt beroende på att justeringsbeloppet togs bort.

2.2 Skillnaden i bruttoersättning när den försäkrade har fått ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning

Den andra delen av bruttoanalysen berör personer som är i åldern 30–64 år och har förlorat justeringsbeloppet. Totalt var 476 855 individer 30 år eller äldre i den studerade gruppen på 499 146 individer. Av dessa hade 8 399 stycken fått en sådan förändring av sin ersättning som innebar att justeringsbeloppet togs bort från sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Den huvudsakliga anledningen till att justeringsbeloppet togs bort för dessa individer

var att de fick en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Därför fokuseras analysen på denna grupp. Antalet individer som fick ändrad grad av ersättning under 2003 var 7 847 stycken. I denna grupp ingår även 63 personer som inte fick någon förändring i justeringsbeloppet. Det beror på att de fick ett justeringsbelopp på 0 kronor vid omvandlingen till sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning 2002/2003. På grund av problem med att tolka datamaterialet har den studerade gruppen därefter fått reducerats till 7 572 individer, varav 8 st inte hade någon förändring i justeringsbeloppet.

För att få en bild över hur justeringsbeloppet var fördelat för de personer som fick ändrad ersättningsgrad visas i tabell 3 värden i form av maximum och minimum samt ett antal olika percentiler². Värdena i tabellen är beräknade utifrån alla individer som ingår i den studerade gruppen oavsett vilken ersättningsgrad de hade före förändringen.

Tabell 3 Fördelning av justeringsbeloppet (månadsbelopp) för personer som har ändrat grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning under 2003

	<i>Min</i>	<i>10:e perc.</i>	<i>25:e perc.</i>	<i>Median</i>	<i>75 perc.</i>	<i>90 perc.</i>	<i>Max</i>
Justeringsbelopp	-2 177	-78	204	610	918	1 209	3215

Tabellen visar att det högsta justeringsbeloppet i den studerade gruppen var 3 215 kr per månad och det lägsta var -2 177 kr per månad. Det finns flera anledningar till att försäkrade har fått höga justeringsbelopp. Ett sådant justeringsbelopp beror på att man har korrigerat större avvikelser som uppkommit till följd av skillnader i utformningen av förtidspensionssystemet och sjukersättningsystemet. Personen kan ha fått ett högt positivt justeringsbelopp på grund av att han eller hon ha haft en kombination av partiell förtidspension och låg ATP, vilket har medfört en hög kompensation för SGA. Ett annat exempel är att sjukersättningen samordnats med en invaliditetsförmån från ett annat EU/EES-land. Förtidspensionen minskades däremot inte av en sådan invaliditetsförmån. Personen fick därför kompensation för minskningen med den utländska invaliditetsförmånen i form av ett högt positivt justeringsbelopp. En motsvarande korrigerande för större avvikelser har gjorts för

² Percentiler delar in antalet individer i 100 lika stora delar. Exempelvis visar den 25 percentilen här värdet på justeringsbeloppet som underskrivs av 25 procent av observationerna.

dem som i stället fick ett högt negativt justeringsbelopp. Ett sådant belopp kan t.ex. bero på att personen inte hade rätt till särskilt pensionstillskott vid utgången och 2002 och därför fått ett negativt justeringsbelopp på grund av den högre garantiersättningen.

I tabellen visas emellertid också att justeringsbeloppet hade en stor inverkan på förmånen för ett stort antal individer, nära hälften av individerna hade ett belopp som var större än 610 kr per månad. Det kan jämföras med den genomsnittliga bruttoersättningen före ändringen av ersättningsgrad som var drygt 5 900 kr per månad. Som påpekades ovan är beloppen framtagna för alla personer utan hänsyn till olika ersättningsgrader. Justeringsbeloppet kan därför utgöra en relativt stor andel av den totala förmånen eftersom flertalet av dessa individer hade partiella ersättningar och därmed hade låga inkomster från sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.

Utifrån det bakomliggande underlaget kan det dock konstateras att det var ett mindre antal individer som hade stora negativa värden på justeringsbeloppet. Det var endast 10 procent som hade ett negativt justeringsbelopp som var större än -78 kr per månad. Det är med andra ord en relativt liten andel individer som fick en positiv påverkan på sin bruttoersättning när justeringsbeloppet togs bort i och med att de fick en ändrad ersättningsgrad.

Hur stor effekten blev när justeringsbeloppet togs bort från individens sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning berodde dels på hur stort justeringsbeloppet var, dels hur stor förändring han eller hon fick i graden av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. I tabellerna 4 och 5 visas detta för olika förändringar av ersättningsgraden. Tabell 4 visar de fall som fick en ökad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning och tabell 5 de som fick en minskad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.³

³ Andelsförändringar med litet antal individer redovisas inte i tabellerna. Dessa förändringar är 67 till 25 (1 individ), 67 till 50 (1) och 75 till 25 (9 st).

Tabell 4 Genomsnittsutfall för personer som har ökat graden av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning (månadsbelopp)

Förändring i ersättningsgrad	Genomsnitt före förändr. i ersättning (1)	Efter procentuell omräkning (2)	Genomsnitt efter förändring (3)	Skillnad (2)–(3)	Genomsnitt justeringsbelopp (4)	Antal
25 → 50	2 942	5 884	5 405	–479	240	561
25 → 75	2 945	8 835	8 192	–643	215	55
25 → 100	2 809	11 236	10 275	–961	241	592
50 → 75	5 980	8 970	7 970	–1 000	667	418
50 → 100	5 789	11 578	10 114	–1 464	732	4 310
67 → 100	6 351	9 479	8 508	–971	679	34
75 → 100	8 299	11 065	10 500	–565	425	555

(1) Genomsnittligt bruttobelopp före förändringen av graden av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.

(2) Omräkning av (1) med den procentuella förändringen i förmånen.

(3) Genomsnittligt bruttobelopp efter förändringen.

I den första kolumnen visas vilka förändringar i graden av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning som personer har fått under 2003. Den genomsnittliga bruttoersättningen före förändringen i ersättningsgraden för olika grupper visas i den andra kolumnen. Den tredje kolumnen visar hur stor förmånen skulle ha blivit om den i stället hade omräknades med hänsyn till den procentuella förändringen i ersättningsgraden, ett s.k. hypotetiskt utfall. Det hypotetiska utfallet motsvarar den sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning som personen skulle ha fått om justeringsbeloppet inte hade påverkat beräkningen av ersättningens storlek. Kolumn 4 visar den genomsnittliga bruttoersättningen efter att ersättningsgraden har förändrats, dvs. det verkliga utfallet. Den femte kolumnen visar därefter skillnaden mellan det hypotetiska utfallet och det verkliga utfallet. I kolumn 6 presenteras det genomsnittliga justeringsbeloppet som beräknats för respektive grupp av personer som har fått en förändrad ersättningsgrad. Den sista kolumnen visar antalet personer som ingår i respektive grupp med ändrad ersättningsgrad.

I tabellen kan det ses att skillnaden mellan hypotetiskt och verkligt utfall (kolumn 5) beror dels på justeringsbeloppets storlek, dels på förändringen i graden av ersättning. Detta kan illustreras genom att jämföra förändringarna i graden av ersättning från 25 till 50 procent och från 25 till 100 procent. Det genomsnittliga justeringsbeloppet för dessa förändringar var ungefär lika stora (ca 240 kr per månad). Här skulle man kunna tro att personen fick en

minskning av förmånen med ca 240 kr på grund av borttagandet av justeringsbeloppet vid övergången till 50 respektive 100 procent. De olika gradförändringarna har dock gjort att det har blivit en kraftig skillnad mellan hypotetiskt och verkligt utfall. För en ändring av ersättningsgraden från 25 till 50 procent blev skillnaden -479 kr/månad medan vid en förändring av ersättningsgraden från 25 till 100 procent blev skillnaden -961 kr/månad. Skillnaden mellan hypotetiskt och verkligt utfall kan alltså räknas fram genom att multiplicera justeringsbeloppet med samma faktor ändringen av ersättningsgrad utgör. För förändringen av ersättningsgraden från 25 till 50 procent måste alltså justeringsbeloppet dubblas för att få fram skillnaden mellan hypotetiskt och verkligt utfall.

Generellt kan det konstateras att effekten av att ta bort justeringsbeloppet när graden av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning förändrades blev ganska stort jämfört med vad utfallet skulle ha blivit om justeringsbeloppet inte hade påverkat omräkningen. För personer som fått en ökad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning blev skillnaden i genomsnitt en minskning på mellan knappt 500 kr/månad till 1500 kr/månad beroende på vilken gradförändring som gjordes.

Tabell 5 visar motsvarande siffror som i tabell 4, men för dem som har minskat sin grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.

Tabell 5 Genomsnittsutfall för personer som har minskat grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning (månadsbelopp)

<i>Förändring i ersättningsgrad</i>	<i>Genomsnitt före förändr. i ersättning (1)</i>	<i>Efter procentuell omräkning (2)</i>	<i>Genomsnitt efter förändring (3)</i>	<i>Skillnad (2)-(3)</i>	<i>Genomsnitt justeringsbelopp (4)</i>	<i>Antal</i>
50 → 25	6 120	3 060	2 657	-403	806	240
75 → 50	8 422	5 615	5 346	-269	403	109
100 → 25	9 113	2 278	2 230	-48	194	53
100 → 50	9 450	4 725	4 674	-51	102	440
100 → 75	10 060	7 545	7 535	-10	14	194

* Observera att förändringarna i ersättningsgrad från 67 till 25 procent, 67 till 50 procent och 75 till 25 procent inte finns med redovisningen eftersom det är för få individer i varje grupp för beräkningarna.

En skillnad jämfört med tabell 4 är kopplingen mellan justeringsbeloppet och skillnaden mellan hypotetisk och verkligt utfall. Genom att förändringen av ersättningsgraden innebär en minskning för individen kommer i stället justeringsbeloppet multipliceras med ett värde som är mindre än 1 för att få fram skillnaden mellan hypotetiskt och verkligt utfall. Det innebär att den skillnaden kommer att vara mindre än justeringsbeloppets storlek. Detta syns i tabellen då värdena i den fjärde kolumnen är lägre än värdena i den femte kolumnen.

Genom att värdena i tabellerna presenteras som genomsnitt för varje grupp så kan utfallet bli något missvisande. Om fördelningen mellan negativa och positiva justeringsbelopp är jämt fördelade inom gruppen så kommer de i genomsnitt att ta ut varandra.⁴ Dock kan det samtidigt inom gruppen finnas enskilda individer som har stora justeringsbelopp, vilket ger stor påverkan på förmånen när ersättningsgraden förändras.

För att illustrera detta visas i tabell 6 en fördelning av justeringsbeloppen för personer som fick en ändrad ersättningsgrad från 100 till 50 procent.

Tabell 6 Fördelning av justeringsbeloppet (månadsbelopp) för personer med ändrad ersättningsgrad från 100 till 50 procent

<i>Intervall</i>	<i>Mindre än -500 kr</i>	<i>Mellan -251 och -500 kr</i>	<i>Mellan -1 och -250 kr</i>	<i>Mellan 0 och 250 kr</i>	<i>Mellan 251 och 500 kr</i>	<i>Över 500 kr</i>	<i>Totalt antal</i>
<i>Antal</i>	44	57	75	93	85	86	440

Förutom siffrorna i tabellen visar det bakomliggande materialet att skillnaden mellan den som har störst negativt respektive positivt justeringsbelopp är relativt stort. Det lägsta justeringsbeloppet är -2 177 kr per månad och det högsta är 1 267 kr. Det kan också konstateras att ca 20 procent av personerna som har fått en ändrad ersättningsgrad från 100 till 50 procent hade ett justeringsbelopp på över 500 kr i månaden. Det är då återigen viktigt att påpeka att enligt tidigare resonemang ovan så har dock endast hälften av justeringsbeloppet påverkat minskningen av ersättningen eftersom ersättningsgraden halverades. Trots detta kan borttagandet av justeringsbeloppet vara av stor vikt för personens inkomst när ersättningsgraden halveras.

⁴ I bilaga A visas fördelningen av positiva och negativa justeringsbelopp för respektive grupp.

Gruppen som fick minskad ersättningsgrad från 100 till 50 procent är dessutom intressant av ett annat skäl. En negativ effekt kan uppstå på grund av att justeringsbeloppet tas bort. En försäkrad som fått eller återfått arbetsförmåga delvis kan i många fall få ett lägre ersättningsbelopp än vad minskningen av graden av ersättningen motsvarar. Detta kan påverka den försäkrades motivation att öka, påbörja eller återgå i förvärvsarbete. När nu denna grupp är i fokus för satsningar på att öka få eller återfå arbetsförmåga kan den negativa bieffekten ha en motverkande effekt på denna satsning. Att den försäkrades motivation är en grund för att lyckas med t.ex. rehabilitering. I förlängningen kan borttagandet av justeringsbeloppet innebära att fler försäkrade inte känner motivation till att med eller utan rehabiliterande åtgärder öka, påbörja eller återgå i förvärvsarbete.

3 Förändringen i nettoersättningen för personer mellan december 2002 och januari 2003

Utgångspunkten för nettoanalysen är att studera den förändring av nettoutbetalningen som har skett mellan december 2002 och januari 2003. Eftersom analysen fokuserar på förändringen av regelverket som skedde mellan 2002 och 2003 är det viktigt att siffrorna är jämförbara mellan åren. Omräkningen av förtidspensionen och sjukbidraget var dock inte den enda faktor kunde ha bidragit till ett förändrat nettobelopp. Nettoutbetalningarna påverkades av många faktorer som inte har att göra med förmånernas omvandling. För att ge en mer rättvis bild av förändringens storlek har därför så långt varit möjligt uteslutits personer där till exempel olika jämningsbeslut för skatten kan ha bidragit till att nettobeloppet ändrats. Exempel på andra sådana faktorer är ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning och andra förmånens påverkan på sjukersättningen/tidsbegränsad sjukersättning etc. Detta gör att bortfallet för analysen blir tämligen stort. Efter att ha sorterat bort individer vars nettoersättning har påverkats av sådana faktorer återstår dock 216 249 individer för analys.⁵

I tabell 7 görs en jämförelse av individers nettoersättning i december 2002 och januari 2003. I tabellen presenteras en fördelning av antalet individer vars nettoförändring av förtidspension eller sjukbidrag i december 2002 och sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning i januari 2003 ligger inom olika intervall.

⁵ I bilaga B beskrivs hur urvalsförfarandet har gått till och där presenteras även en bortfallsanalys.

Tabell 7 **Fördelning av nettoförändringen i förtidspension/sjukbidrag 2002 och sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning 2003**

<i>Nettoförändring (kr/mån)</i>	<i>Antal</i>	<i>Andel (procent)</i>
Mer än -200	335	0,15
-200 till -101	408	0,19
-100 till -51	479	0,22
-50 till -1	12 247	5,66
0 till 49	15 135	7,00
50 till 99	38 245	17,69
100 till 199	132 064	61,07
200 till 299	16 215	7,50
300 till 499	891	0,41
500 eller mer	230	0,11
Summa	216 249	100,00

Av tabellen framgår att majoriteten av individerna har fått en nettoökning i utbetalat belopp. De flesta individerna (ca 61 procent) hamnar i intervallet med en ökning på mellan 100 och 199 kr/månad. Endast drygt 6 procent av individerna har fått en nettominskning. De flesta av dessa ligger i intervallet mellan -1 och -50 kr/månad.

Det finns flera tänkbara anledningar till varför vissa individer har fått en nettominskning i utbetalningen. Två av dessa är att många kommuner höjde kommunalskatten 2003 och att nivåerna för grundavdraget förändrades i och med att det särskilda grundavdraget togs bort samma år.

En annan faktor som har påverkat individernas nettoutfall, fast i positiv riktning, är att bruttoförmånen har räknats upp med prisbasbeloppsförändringen mellan år 2002 och 2003, dvs. bruttoförmånen har multiplicerats med kvoten av 38 600 kr genom 37 900 kr.

Eftersom ett stort antal kommuner höjde skatten 2003 är det intressant att se hur utfallet skulle ha blivit för individen om skatten i stället hade varit oförändrad mellan 2002 och 2003. I tabell 8 presenteras motsvarande statistik som i tabell 7 men med nettobelopp som har räknats fram med en oförändrad kommunalskatt mellan 2002 och 2003.

Tabell 8 Fördelning av nettoförändringen i förtidspension/ sjukbidrag 2002 och sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning 2003 vid oförändrad kommunalskatt

<i>Nettoförändring (kr/mån)</i>	<i>Antal</i>	<i>Andel (procent)</i>
Negativ	166	0,08
0 till 49	40	0,02
50 till 99	446	0,21
100 till 199	192 203	88,88
200 till 299	22 920	10,60
300 till 499	215	0,10
500 eller mer	259	0,12
Summa	216 249	100,00

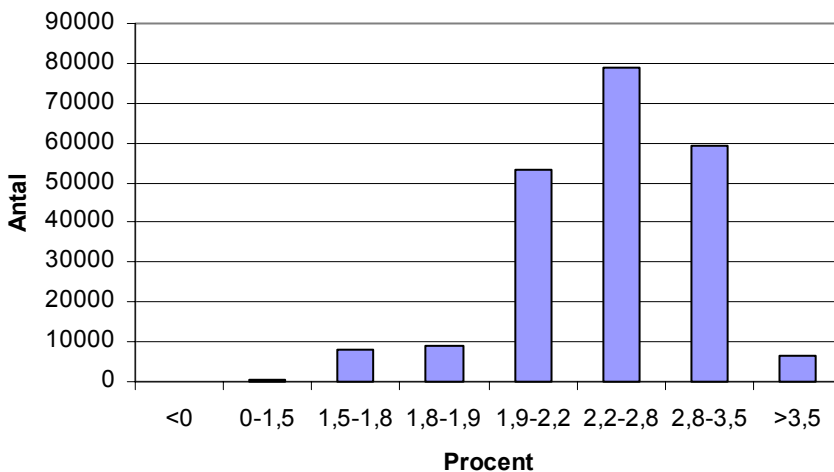
Effekten av de kommunala skatteförändringarna för utfallet är tydliga. Efter omräkningen var det endast 166 personer som har fått lägre nettoutbetalning i januari 2003 jämfört med december 2002. Nästan alla i den studerade gruppen, dvs. 99,48 procent, har haft en nettoökning på mellan 100 och 299 kr/månad.

De personer som fortfarande hade en nettominskning har haft en låg inkomst och därmed haft rätt till SGA 2002. Flertalet av dessa personer hade även en arbetsskadelivränta vid utgången av 2002.

För att få en uppfattning om hur stor nettoökningen blev har de framräknade beloppen i tabell 8 satts i relation till nettoutbetalningen i december 2002.

Den förväntade ökningen borde ligga i linje med ökningen i prisbasbeloppsförändringen mellan 2002 och 2003. Denna ökning var ca 1,85 procent (38 600/37 900).

Figur 3 Procentuell nettoökning mellan 2002 och 2003 vid oförändrad skatt

Utifrån figur 3 kan det avläsas att ökningen har varit något högre än prisbasbeloppsförändringen. Huvuddelen av individerna har haft en ökning på mellan 1,9 och 3,5 procent. En förklaring till detta utfall är att även nivåerna för grundavdraget förändrades 2003 och att detta fick en positiv effekt för personer med inkomster från sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning.

4 Slutsatser

Denna rapport har behandlat den grupp av personer som hade förtidspension eller sjukbidrag i december 2002 och som fortfarande hade rätt till ersättning i januari 2003 men i form av sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning. Rapporten har dels analyserat vad vissa förändringar av förmånen har inneburit för en persons bruttoersättning efter att han eller hon inte längre har rätt till justeringsbeloppet, dels har förändringen i nettoersättning för personer mellan december 2002 och januari 2003 analyserats.

De bruttoförändringar som har studerats i rapportens första avsnitt rör dels personer som har beviljas aktivitetsersättning efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning, dels förändringen för personer som fått en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning och därmed förlorat det s.k. justeringsbeloppet.

Som framgått tidigare var utgångspunkten för omvandlingen att individens nettoersättning i möjligaste mån skulle behållas oförändrad. Sammanfattningsvis visar rapporten att nettoutfallet i princip också blev oförändrat eller till och med en liten ökning av nettoersättningen för det stora flertalet. Trots det finns det grupper som inte har blivit garanterade en oförändrad ersättning efter omvandlingen. De har i de flesta fall fått vidkännas en minskning av sin bruttoersättning under 2003. Det gäller dels för personer som har beviljats aktivitetsersättning under 2003 efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning, dels för personer som under 2003 har fått en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Även om minskningen var förväntad med hänsyn till intentionerna i lagstiftningen visar resultaten i rapporten på att det har varit fråga om betydande minskningar för den enskilde individen.

Den första studerade bruttoförändringen i denna rapport rör personer som beviljades aktivitetsersättning efter att under föregående ersättningsperiod haft tidsbegränsad sjukersättning. Av de drygt 3 700 som har studerats fick ca 96 procent av dessa en lägre bruttoersättning. I genomsnitt var minskningen i ersättningen ca 650 kr per månad. Det kan ställas i relation till att den genomsnittliga bruttoersättningen före övergången till aktivitetsersättning var knappt 7 600 kr per månad. Bruttoförändringen har alltså i genomsnitt inneburit en minskning på knappt 9 procent för den enskilde individen när han eller hon fick fortsatt rätt i form av aktivitetsersättning. Bruttoersättningen ändrades på grund av att justeringsbeloppet togs bort och för att garantiersättningen räknas om till den lägre åldersrelaterade garantinivån. Den största delen av bruttoförändringen berodde dock på att garantiersättningen räknades

om för dessa individer, vilket följer intentionerna i lagstiftningen. Garanti-ersättningen minskade med i genomsnitt knappt 580 kr per månad för denna grupp. Därutöver minskade ersättningen med ytterligare ca 80 kr per månad i genomsnitt beroende på att justeringsbeloppet togs bort.

Den andra studerade bruttoförändringen i denna rapport rör förändringen för personer i åldern 30–64 år som fick en ändrad grad av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning. Med anledning att personen fick en ändrad grad av sjukersättning togs justeringsbeloppet bort från ersättningen 2003. Studien visar att justeringsbeloppet hade en stor inverkan på bruttoersättningen. Hälften av de 7572 individerna som ingick i analysen hade ett belopp som var större än 610 kr per månad. Det kan jämföras med den genomsnittliga bruttoersättningen före ändringen av ersättningsgrad som var drygt 5 900 kr per månad. Justeringsbeloppet kan därför ha utgjort en relativt stor andel av den totala förmånen.

Rapporten visar att den genomsnittliga bruttoersättningen för personer som fick en *ökad grad* av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning efter omvandlingen årsskiftet 2002/2003 blev mellan 500 och 1 500 kronor mindre per månad jämfört med vad den skulle ha varit om ersättningen inte hade påverkats av justeringsbeloppet. Motsvarande förändring för de som i stället fick en *minskning i graden* av sjukersättning/tidsbegränsad sjukersättning var mellan –10 och – 400 kronor per månad.

Anledningen till att berörda personer fick en sådan förändring i bruttoersättningen är dels justeringsbeloppets storlek, dels den procentuella gradförändringen. Genom att de flesta personer hade ett positivt justeringsbelopp före ändringen av graden av ersättning blev utfallet i bruttoersättningen sämre än om justeringsbeloppet inte hade påverkats av gradförändringen. För personer som fick en högre grad av sjukersättning blev effekten större än för de som fick en minskning av graden. En negativ effekt kan dock uppstå på grund av att justeringsbeloppet tas bort. En försäkrad som fått eller återfått arbetsförmåga delvis kan i många fall få ett lägre ersättningsbelopp än vad minskningen av graden av ersättningen motsvarar. Detta kan påverka den försäkrades motivation att öka, påbörja eller återgå i förvärvsarbete. När nu denna grupp är i fokus för satsningar på att öka få eller återfå arbetsförmåga kan den negativa bieffekten ha en motverkande effekt på denna satsning. Att den försäkrades motivation är en grund för att lyckas med t.ex. rehabilitering. I förlängningen kan borttagandet av justeringsbeloppet innebära att fler försäkrade inte känner motivation till att med eller utan rehabiliterande åtgärder öka, påbörja eller återgå i förvärvsarbete.

Den sista delen i denna rapport är den analys som gjorts av förändringen i nettoersättning för personer mellan december 2002 och januari 2003.

Studien visar att flertalet fick en ökning i nettoersättning mellan december 2002 och januari 2003. För ca 93 procent av de drygt 216 000 personerna som ingick i analysen blev ökningen i nettoersättning mellan 1 och 299 kr per månad. En anledning till ökningen är att bruttoförmånen räknades upp med prisbasbeloppsförändringen mellan år 2002 och 2003. De flesta fick dock en ökning i nettoersättning som var större än uppräknningen med hänsyn till prisbasbeloppet. En förklaring till detta utfall är att nivåerna för grundavdraget förändrades 2003. Emellertid fick drygt 6 procent av personerna en nettominskning mellan de båda åren. Den huvudsakliga förklaringen till minskningen var förändrade kommunalskatter mellan 2002 och 2003.

Bilaga A

Tabell A1 Fördelning av antalet positiva och negativa justeringsbelopp för respektive grupp med förändrad ersättningsgrad

<i>Förändring i ersättningsgrad</i>	<i>Justeringsbelopp</i>			<i>Totalt antal</i>
	<i>Positivt</i>	<i>Negativt</i>	<i>Inget</i>	
25 → 50	536	24		561
25 → 75	49	6		55
25 → 100	563	28		592
50 → 25	232	7		240
50 → 75	386	30		418
50 → 100	3 990	312	8	4 310
67 → 25	1	0		1
67 → 50	1	0		1
67 → 100	30	4		34
75 → 25	6	3		9
75 → 50	72	34		109
75 → 100	397	145		555
100 → 25	33	20		53
100 → 50	261	176		440
100 → 75	97	95		194

Bilaga B

Urvalsprocess för nettoanalys

Databasen över utbetalningar innehåller 485 490 individer som antingen har en utbetalning i december 2002 eller januari 2003. 33 372 av dessa har dock antingen ett saknat värde 200212 eller 200301. Ytterligare 122 st har ändringsanledningar mellan de båda månaderna som gör att nettoutfallet kommer att påverkas på ett sätt som gör att det inte går att jämföra de båda utbetalningstidpunkterna. För att kunna säkerställa att de levererade utbetalningsvariablerna inte innehåller skatteavdrag som påverkar nettoutfallet på skilda sätt mellan 2002 och 2003 krävs det att det finns en uppgift i databasen över skattetablell. 17 106 individer saknar sådan uppgift för antingen 2002 eller 2003. För att kunna sortera ut de individer vars nettoutbetalningar endast har påverkats av omvandlingen av förmånen har en kontroll av skatteberäkningen genomförts. Denna jämförs med det levererade utbetalningsfiler. Exempel på anledningar till att dessa inte stämmer överens är förändringar i jämkningsbeslut för skatteberäkning mellan de olika åren eller att andra förmåner påverkar nettoutfallet. Detta steg eliminerar 218 641 st individer. Urvalet kommer därefter att bestå av 216 249 individer, vilket utgör 47,8 procent av de som har utbetalningar enligt levererad data både i december 2002 och januari 2003. Urvalsprocessen sammanfattas i tabell B1.

Tabell B1 Urvalsprocess

<i>Anledning</i>	<i>Antal</i>	<i>Kvarvarande</i>
		499 146
Saknar utbetalning	47 028	452 118
Ändringsanledningar	122	451 996
Saknar skattetablellsuppgift	17 106	434 890
Andra inkomster, jämkningsbeslut m.m.	218 641	216 249

Bortfallsanalys

För att få en bild över hur bortfallet ser ut i förhållande till urvalet presenteras i tabell B2 en jämförelse mellan bortfallet på grund av att kontrollberäkningen inte stämmer och själva urvalet för några variabler.

Tabell B2 **Bortfallsanalys**

<i>Variabler</i>	<i>Urval</i>	<i>Bortfall</i>
Antal	216 249	218 641
Bruttoinkomst 2002 (medel)	7 653	6 987
Bruttoinkomst 2003 (medel)	8 328	7 661
Ålder (genomsnitt)	52	52
Andel kvinnor	56	61
Andel med flera förmåner (%)	0,2	20

Det kan konstateras att bruttoinkomsterna i genomsnitt är något högre för urvalet än för bortfallet. Detta kan delvis förklaras genom dels att i urvalet är andel kvinnor, vilka har lägre inkomster i genomsnitt, lägre än i bortfallet. Dels är andelen med flera förmåner som kan påverka nivån på sjuk- och aktivitetsersättningen lägre i urvalet.